

ประวัติและพัฒนาการของการศึกษาระดับพื้นฐาน

1.1 ความหมายของการศึกษาระดับพื้นฐาน

ความหมายของ “การศึกษา” และ “การศึกษาระดับพื้นฐาน” ใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 2)

“การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

“การศึกษาระดับพื้นฐาน” หมายความว่า การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา

กมล สุตะประเสริฐ (2541 : 3 อ้างถึงใน มงคล ชื่นชม, 2545 : 6) ได้ให้ความหมายของ “การศึกษาระดับพื้นฐาน” (Basic Education) ว่าเป็นการศึกษาที่มุ่งตอบสนองความต้องการทางการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ซึ่งรวมถึงการเรียนการสอนในระดับต้น ซึ่งเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ขั้นต่อไป

สงบ ลักษณะ (2542 : 37, 42) กล่าวว่า “การศึกษาระดับพื้นฐาน” เป็นการศึกษาที่มีคุณภาพสำหรับคนทุกคนอย่างทั่วถึงเสมอภาคกัน เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ทุกคน ทุกฝ่าย ทุกองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน มีส่วนร่วมจัดการศึกษาและเป็นการศึกษาที่เพิ่มโอกาสให้ผู้ได้รับการศึกษามีกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองให้มีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาคน พัฒนาสังคมและพัฒนาอาชีพการงานของตน

คุณภาพของคนเป็นปัจจัยสำคัญที่ชี้ขาดความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ในช่วงเวลาที่ผ่านมามคนไทยได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ยเพียง 5.3 ปี และแรงงานไทยร้อยละ 77 มีการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา หรือต่ำกว่า จึงมีความจำเป็นต้องเร่งรัดพัฒนาระดับการจัดการศึกษาสำหรับคนในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาระดับพื้นฐาน

พนม พงษ์ไพบูลย์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 43) ได้ให้ความหมาย “การศึกษาระดับพื้นฐาน” ว่า หมายถึง การศึกษาขั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาซึ่งรวมกันเป็น 12 ปีเป็นอย่างน้อย และเป็น

การศึกษาที่จำเป็นสำหรับปวงชน เพื่อให้เขามีความรู้ความสามารถพอที่จะพัฒนาตนเองได้ต่อไปในวันข้างหน้า สามารถที่จะประกอบการทำงานอาชีพเลี้ยงตัวได้ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม การศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคน

ปราชญา กล้าพจัญ(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538) กล่าวว่า การศึกษาบังคับที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Compulsory Education แต่ในสมัยปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนมาเรียกเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Fundamental Education) เพื่อให้เป็นไปตามกรอบที่ได้ให้ไว้ในปฏิญญาโลกว่าด้วย “การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อปวงชน” ซึ่งหมายถึง “การศึกษาเพื่อชีวิตที่มีคุณภาพของประชากรไทย ช่วยให้ประชาชนมีคุณธรรมในการดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข มีความรู้ความสามารถและทักษะในการแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคต มีความสามารถในการประกอบอาชีพพึ่งตนเองได้และดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีความสามารถในการพัฒนาตนเอง มีความรับผิดชอบและมีบทบาทร่วมในการพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม”

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 129) กล่าวถึง การศึกษาขั้นพื้นฐานว่าเป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนให้สมบูรณ์มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย ปัญญาและสังคมสามารถพึ่งตนเองร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ พัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดขึ้นเพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้มีความรู้, ทักษะและความสามารถในการประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข สามารถพึ่งตนเองและร่วมพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อมได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

1.2 ประวัติและการพัฒนาของการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ประวัติและการพัฒนาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจากอดีตถึงปัจจุบัน

ในอดีตการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทย ก่อนจะมีการจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการในระบบโรงเรียนนั้น ศูนย์กลางของการจัดการศึกษาอยู่ที่วัด บ้านและวัง ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนโดยตรงในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ คือไม่มีกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนที่แน่นอนโดยการกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หากดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับสภาพการณ์ของสังคมในสมัยนั้น คือ การศึกษากับชีวิตและกิจกรรมของบุคคลในชุมชน เป็นสิ่งที่

มิได้แยกออกจากกันดังเช่นในปัจจุบัน ครู คือ พ่อ แม่ พระสงฆ์และผู้ที่มีความรู้ในชุมชน หลักสูตร การเรียนการสอนก็คือ กิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินอยู่ในชุมชน เป็นหลักสูตรที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ ทางด้านตัวหนังสือเป็นสะพานนำสู่การแสวงหาความรู้ทางด้านอื่นๆ เช่น ปัจจุบันการจัดการศึกษา ในสมัยนั้น จึงเป็นเรื่องที่สอดคล้องและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ปัญหาเรื่องการไม่สอดคล้องกันระหว่างหลักสูตรกับสภาพปัญหาของท้องถิ่นยังไม่เกิดขึ้นเพราะยัง เป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นทั้งหน่วยผลิตและหน่วยบริโภคในตัวเอง ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเอง หรือการพึ่งตนเองเป็นประการสำคัญ (โอวาท สุทธนารักษ์, 2528 : 118-119)

การเปลี่ยนแปลงมาสู่ระบบการศึกษาสมัยใหม่เริ่มขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นส่วนใหญ่มิเหตุการณ์สำคัญจนถึงปัจจุบันดังนี้

พ.ศ. 2414 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ จัดตั้งโรงเรียนแห่งแรกขึ้นในพระบรมมหาราชวัง

พ.ศ. 2427 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับทวยราษฎร์แห่งแรกที่ วัดมหรณพาราม

พ.ศ. 2428 ทรงมีพระบรมราโชวาท “เจ้านายราชตระกูล ตั้งแต่ลูกฉันเป็นต้นไป ตลอดจนถึงราษฎรที่ต่ำสุด จะได้มีโอกาสได้เล่าเรียนเสมอกัน...” นอกจากโรงเรียนที่วัดมหรณพารามแล้ว ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนวัดอีกหลายแห่ง บางโรงเรียนมีพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ รับเป็นผู้อุปการะโรงเรียน เช่น โรงเรียนวัดประยูรวงศ์ มีเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) รับเป็นผู้อุปการะ (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2516 : 91)

ช่วงนี้เป็นช่วงของการเริ่มต้นจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ตามที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้น เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสดำเนินการศึกษาค้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมากขึ้น ตามแนวทางในการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย และการสร้างชาติให้พ้นจากการคุกคามของประเทศตะวันตก รวมทั้งเป็นการสร้างบุคลากรให้เข้ารับราชการในการจัดการศึกษาแม้ว่าจะมีปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้าง แต่ก็สามารถดำเนินการต่อไปได้ โดยเมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2428 มีโรงเรียนสำหรับราษฎรทั้งหมดทั่วประเทศ จำนวน 30 โรงเรียน

พ.ศ. 2430 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง กรมศึกษาธิการ มีหน้าที่บริหารงานและรับผิดชอบการศึกษาของประเทศ โดยมีกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ (ยศขณะนั้น) ดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมศึกษาธิการ

พ.ศ. 2435 ทรงโปรดเกล้าฯ ยกฐานะกรมศึกษาธิการเป็นกระทรวงธรรมการ (เปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงศึกษาธิการในปี พ.ศ. 2462- เปลี่ยนชื่อกลับมาเป็น กระทรวงธรรมการอีกในปี พ.ศ. 2469 - เปลี่ยนเป็นกระทรวงศึกษาธิการอีกครั้งในปี พ.ศ. 2484 จนถึงปัจจุบัน) โดยมีเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เป็นเสนาบดีคนแรก (พ.ศ. 2435- 2445)

การตั้งกระทรวงธรรมการนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยนั้น ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงจัดแบ่งการบริหารราชการส่วนกลางออกเป็น 12 กระทรวง และโปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ) พระเจ้าน้องยาเธอ ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย แต่เนื่องจากการบริหารราชการในกระทรวงธรรมการโดยเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ซึ่งแม้จะมีความสามารถและมีประสบการณ์ในการทำงานมาก แต่ก็ป็นงานที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษามาก่อน ทำให้การดำเนินงานต่างๆ ในตำแหน่งของท่านเป็นไปด้วยความยากลำบากและที่สำคัญ คือ โครงแผนการศึกษาในกรุงสยามของกระทรวงธรรมการไม่ตรงกับพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในเรื่องการจัดการศึกษาในหัวเมือง แต่ทรงโปรดความเห็นเรื่องการจัดการศึกษาเล่าเรียนในหัวเมืองของกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ และของกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส) จึงทรงมีพระบรมราชโองการให้กรมหมื่นดำรงราชานุภาพและกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเข้ามาช่วยรับภาระการจัดการศึกษาในหัวเมือง (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542 : 41)

พ.ศ. 2441 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้โครงการศึกษา (ต่อมาเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติ) ฉบับแรก แบ่งการจัดการศึกษาขึ้นพื้นฐานเป็น 2 ภาค ภาคหนึ่งเป็นการศึกษาในกรุงเทพรับผิดชอบโดยกระทรวงศึกษาธิการ อีกภาคหนึ่งเป็นการศึกษาในหัวเมืองขึ้นกับกระทรวงมหาดไทยเพราะได้รวมหัวเมืองทั้งหมดมาขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทย และรวมหัวเมืองเป็นมณฑลมีผู้ปกครองมณฑล คือ ข้าหลวงเทศาภิบาล การจัดการศึกษาในหัวเมืองจึงอยู่ในความรับผิดชอบของข้าหลวงเทศาภิบาล

โครงการศึกษาระดับแรกจำแนกการศึกษาสามัญออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ มุธยมศึกษา ประถมศึกษามัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ระดับประถมศึกษาแบ่งโรงเรียนเป็น 3 ประเภท คือ โรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ที่รับเงินอุดหนุน และโรงเรียนราษฎร์ที่ไม่รับเงินอุดหนุน

ปี พ.ศ. 2442 โอนการจัดการศึกษาในหัวเมืองภายใต้การดูแลของกระทรวงมหาดไทย มาให้กระทรวงธรรมการรับผิดชอบ

ปี พ.ศ. 2452 มีการประชุมเทศาภิบาลเกี่ยวกับกิจการศึกษา ซึ่งที่ประชุมระหว่างเสนาบดี กระทรวงธรรมการ กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงนครบาล ได้มีข้อตกลงในการแบ่งงานการจัดการศึกษาเบื้องต้นสำหรับทวยราษฎร์ คือ กระทรวงธรรมการมอบให้ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลต่าง ๆ เป็นผู้รับผิดชอบโดยมีข้าหลวงธรรมการ เจ้าหน้าที่กระทรวงธรรมการเป็นผู้จัดการศึกษา แต่อยู่ในบังคับบัญชาโดยตรงของข้าหลวงเทศาภิบาล ส่วนกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงนครบาล ซึ่งเป็นกระทรวงปกครองท้องที่มีหน้าที่บริหารด้านบุคลากร โดยให้ตั้งคณะกรรมการจัดการศึกษา ขึ้นมา เรียกว่า “กรรมการตำบล” ประกอบด้วยกรรมการ 3 คน คือ กำนันหรือหัวหน้าตำบล 1 คน เจ้าอธิการวัดซึ่งเป็นเจ้าคณะหมวดในตำบล 1 รูป และแพทย์ประจำตำบลอีก 1 คน เป็นเจ้าหน้าที่จัดการศึกษา มีหน้าที่ในการจัดตั้งโรงเรียน ทำนุบำรุง หาเด็กเข้าเรียนหาครูมาสอนในโรงเรียน ที่ตั้งขึ้นซึ่งเรียกว่าเป็นโรงเรียนประชาบาล นับว่าเป็นความพยายามที่จะดึงเอาบุคลากรและทรัพยากร ในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา (วันทนา เลิศสินไทย, 2523 : 19)

ปี พ.ศ. 2454 กระทรวงธรรมการและกระทรวงนครบาลร่วมกันกำหนดระเบียบเกี่ยวกับ หน้าที่ในการจัดการศึกษาและวางระเบียบประเภทของโรงเรียนเรียกว่า “ระเบียบการจัดการศึกษา สำหรับประเทศสยาม โดยแบ่งโรงเรียนเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรกโรงเรียนที่จำแนกโดย ลำดับชั้นวิชาแบ่งเป็นการศึกษาชั้นต้น กับการศึกษาชั้นสูง ประเภทที่สองคือ โรงเรียนที่จำแนก โดยเงินที่ใช้สอยแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ โรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนบุคคลและโรงเรียนประชาบาล ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ประชาชนร่วมกันจัดตั้งขึ้นและบำรุงด้วยเงินพิภคภาษีกา กร เงินส่วย และเงินอื่นๆ ที่หาได้ โดยกระทรวงปกครองท้องที่มีหน้าที่จัดตั้งโรงเรียนประชาบาล ข้าหลวงธรรมการประจำ ตำบลมีหน้าที่ทำนุบำรุงการศึกษาโดยอยู่ในความรับผิดชอบของข้าหลวงเทศาภิบาล

ปี พ.ศ. 2455 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยา วิสุทธีสุริยศักดิ์ (เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี) ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2455

ปี พ.ศ. 2456 ประกาศใช้โครงการศึกษาปี พ.ศ. 2456 เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2456 มีการ กำหนดเรื่องการจัดการศึกษาภาคบังคับอย่างชัดเจนและเป็นครั้งแรกที่ใช้คำว่า “การศึกษาภาคบังคับ” ในโครงการศึกษาแห่งชาติ

ปี พ.ศ. 2464 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เพื่อให้การขยายการศึกษาเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว กระทรวงธรรมการจึงได้ขอให้กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงนครบาลเข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุนการจัดการศึกษาได้ มีการแบ่งโรงเรียนประถมศึกษาออกเป็น 3 ประเภทตามลักษณะของเงินที่ใช้ คือ

1. โรงเรียนหลวงหรือโรงเรียนที่รัฐบาลจัดตั้ง ใช้งบประมาณของรัฐ
2. โรงเรียนประชาบาล ใช้เงินภาษีอากรของท้องถิ่นหรือของประชาชน

เงินศึกษาพลี

3. โรงเรียนบุคคลเป็นของเอกชน

ปี พ.ศ. 2473 ได้ยกเลิกการเก็บเงินภาษีศึกษาพลี เงินศึกษาพลี เป็นภาษีเพื่อการศึกษา โดยเก็บจากชายฉกรรจ์อายุระหว่าง 18 - 60 ปี แต่เก็บอยู่ได้เพียง 10 ปี เนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จ่ายเงินอุดหนุนการศึกษาปีละ 3 ล้านบาทแทน เงินศึกษาพลีโดยกระทรวงธรรมการเป็นผู้จ่ายเงินอุดหนุนให้แก่โรงเรียนประชาบาล

ปี พ.ศ. 2475 ได้มีการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม เนื่องจากเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองประเทศจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและยุบกระทรวงนครบาลทำให้หน่วยงานจัดการศึกษาเหลือเพียงสองกระทรวงคือ

กระทรวงศึกษาธิการ รับผิดชอบในด้านนโยบายและการจัดการศึกษาทั้งหมดเหมือนเดิม
กระทรวงมหาดไทย ช่วยเหลือในการจัดการศึกษา

ปี พ.ศ. 2478 รัฐบาลได้อโอนโรงเรียนประถมศึกษาในเขตเทศบาลบางโรงเรียนไปให้เทศบาลจัด

ปี พ.ศ. 2486 โรงเรียนเทศบาลได้ถูกโอนกลับมาให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการอีก

ปี พ.ศ. 2488 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติครู ซึ่งกำหนดให้มีสภาของครูขึ้นใน กระทรวงศึกษาธิการเรียกว่า “คุรุสภา” แยกการบริหารบุคลากรครูออกจากการบริหารงานบุคคลประเภทอื่นๆ รวมทั้งกำหนดให้ครูทุกคนเป็นสมาชิกคุรุสภา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539 : 4-6)

ปี พ.ศ. 2491 ประกาศใช้พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2491 ทำให้การศึกษาประชาบาลซึ่งเดิมสังกัดราชการส่วนท้องถิ่นมาสังกัดกองโรงเรียนประชาบาล กรมประชาศึกษา ซึ่งเปลี่ยนชื่อเป็นกรมสามัญศึกษา เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2498

ปี พ.ศ. 2491 ยกฐานะของครูประชาบาลเป็นข้าราชการพลเรือน

ปี พ.ศ. 2494 กองการประถมศึกษา ได้ยกฐานะขึ้นเป็นกรมสามัญศึกษา เพื่อให้เหมาะสมกับปริมาณงาน โดยมีหน้าที่ในการจัดการประถมศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษาพิเศษ การจัดการประถมศึกษาในระยะนี้อยู่ในความรับผิดชอบของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ แต่เพียงหน่วยงานเดียว

ปี พ.ศ. 2498 กรมประชาศึกษาเปลี่ยนชื่อเป็น กรมสามัญศึกษา ทำให้ครูประชาบาลซึ่งเดิมเป็นข้าราชการส่วนท้องถิ่นเปลี่ยนฐานะมาเป็นข้าราชการพลเรือนมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษาประชาบาลทั่วประเทศ

1 มีนาคม พ.ศ. 2498 มีการโอนโรงเรียนประชาบาลในเขตเทศบาลมาสังกัดเทศบาล และเทศบาลนครกรุงเทพฯ ยกเว้นโรงเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนในโครงการปรับปรุงของกระทรวงศึกษาธิการและโรงเรียนตัวอย่างของอำเภอ ซึ่งนับว่าเป็นความพยายามของเทศบาลซึ่งเป็นหน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในอันที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนต่าง ๆ มากขึ้น (ระลึก ธาณี, 2527 : 141-142) และในขณะเดียวกันรัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 กำหนดให้องค์การบริหารราชการส่วนจังหวัดมีหน้าที่ในการจัดการศึกษา ทำนุบำรุงศาสนาและส่งเสริมวัฒนธรรมภายใต้กรอบของกระทรวงศึกษาธิการที่เป็นผู้กำหนดหลักสูตรและการบริหารการจัดการศึกษา รัฐบาลสมัยจอมพลถนอม กิตติขจรเป็นนายกรัฐมนตรีจึงโอนโรงเรียนประชาบาลในสังกัดส่วนกลางไปสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งเป็นการดำเนินการโดยถือหลักการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาประชาบาลให้หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการ โดยที่รัฐบาลจะเข้าไปเกี่ยวข้องเฉพาะเท่าที่จำเป็นต้องควบคุมและช่วยเหลือท้องถิ่นในสิ่งที่ท้องถิ่นยังช่วยตนเองไม่ได้เท่านั้น ส่วนเหตุผลของการโอนการศึกษาประชาบาลไปสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้น วันทนา เลิศสินไทย (2523 : 147-148) สรุปไว้ว่าเป็นไปเพื่อปรับปรุงการจัดการประถมศึกษาให้เป็นไปตามหลักการที่นานาอารยประเทศจัดทำกันอยู่ และรัฐบาลต้องการกระจายอำนาจการบริหารงานในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการศึกษาซึ่งแต่เดิมมาดำเนินการโดยส่วนกลางให้ไปอยู่กับท้องถิ่นตามครรลองของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้รัฐส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นและสนับสนุนให้ท้องถิ่นสามารถดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ให้ได้ผลดี รวมทั้งต้องการให้ท้องถิ่นและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาประชาบาลเพราะท้องถิ่นและประชาชนย่อมทราบ

ปัญหาและความต้องการของแต่ละท้องถิ่นได้ดีกว่าเจ้าหน้าที่ส่วนกลาง และเพื่อแบ่งเบาภาระในด้านงบประมาณของรัฐบาล เพราะหากท้องถิ่นและประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเป็นภาระหน้าที่ของเขา ก็จะนำทรัพยากรท้องถิ่นและประชาชนมาใช้ในการจัดการศึกษามากขึ้น

ปี พ.ศ. 2503 ขยายการศึกษาภาคบังคับ เป็น 7 ปี

ปี พ.ศ. 2504 การจัดการประถมศึกษาในเขตเทศบาลบางส่วนโอนกลับไปอยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลอีกครั้ง

ปี พ.ศ. 2509 จากพระราชบัญญัติโอนโรงเรียนประถมศึกษาบางประเภทไปสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2509 ทำให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดต้องทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือการศึกษาประชาบาลโดยตรงทั้งทางด้านการบริหารงานบุคคล วิชาการ และธุรการ ในขณะที่กระทรวงศึกษาธิการพ้นจากหน้าที่การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาประเภทนี้ แต่ยังคงรับผิดชอบผลของการจัดการศึกษาตามนัยแห่งกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัดและกฎหมายว่าด้วยระเบียบราชการแผ่นดิน การเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาประชาบาลในครั้งนี้ นอกจากจะมีผลทางด้านการบริหารการจัดการการศึกษาประชาบาลทั่วประเทศแล้วยังมีผลต่อขวัญและกำลังใจของครูประชาบาลที่เคยสังกัดส่วนกลางและต้องมาสังกัดส่วนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก รวมทั้งการดำเนินการจัดการศึกษาภาคบังคับภายใต้การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเพราะมีปัญหาด้านปริมาณและคุณภาพของครู ปัญหาการขาดแคลนอาคารสถานที่และอุปกรณ์ในโรงเรียน รวมทั้งปัญหาทางด้านงบประมาณ

เมื่อมีการศึกษาถึงปัญหาการจัดการศึกษาที่เน้นด้านปัญหาการบริหารการประถมศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของข้าราชการส่วนท้องถิ่นตามหลักการและเหตุผลให้มีการโอนการจัดการศึกษาขึ้นพื้นฐานจากกระทรวงศึกษาธิการมาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดในครั้งนี้ ก็พบว่าการบริหารการประถมศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาประชาบาลนั้นข้าราชการส่วนท้องถิ่น ประชาชนและสภาจังหวัดมีส่วนร่วมในการบริหารน้อยและหาวิเคราะห้โดยพิจารณาจากนโยบาย หลักการและเหตุผลของรัฐบาลในการให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาประชาบาลที่ว่ารัฐบาลต้องการกระจายอำนาจการบริหารงานรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการศึกษาซึ่งแต่เดิมดำเนินการโดยส่วนกลางให้ไปอยู่กับท้องถิ่นตามครรลองของการปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้ว การดำเนินงานด้านการบริหารการศึกษาประชาบาลในระดับปฏิบัติยังมีได้เป็นไปตามนโยบายหลักการ และเหตุผล

ข้างต้น เพราะองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่จัดตั้งขึ้นยังไม่มีอิสระในการปกครองเต็มรูปแบบ ผู้บริหารส่วนใหญ่เป็นข้าราชการส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะข้าราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย ที่ดำรงตำแหน่งสำคัญในองค์การบริหารส่วนจังหวัด ทำให้ข้าราชการส่วนท้องถิ่น ประชาชนและ สภาจังหวัดมีบทบาทน้อยมากในการควบคุมการบริหารงาน แม้ว่ากระทรวงมหาดไทยจะมี โครงการปรับปรุงโรงเรียนประชาบาลให้เป็นโรงเรียนชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนใน ท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาในโรงเรียนก็ตาม และจาก เหตุผลประการหนึ่งของการโอนการศึกษาประชาบาลให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดรับผิดชอบคือ การที่รัฐบาลขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินการ จึงต้องโอนโรงเรียนมาให้องค์การบริหาร ส่วนจังหวัดรับผิดชอบเพื่อให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดนำงบประมาณและทรัพยากรในท้องถิ่น มาบริหารและจัดการศึกษาประชาบาลนั้น นับว่าเป็นการโอนปัญหาด้านงบประมาณจาก ส่วนกลางให้มาเป็นภาระขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งเป็นเสมือนการกระจายปัญหาส่วนหนึ่ง ในการจัดการศึกษาจากส่วนกลางมาสู่ท้องถิ่น โดยขาดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมที่จะดำเนินการ มารองรับและกลายมาเป็นปัญหาหนึ่งที่ทำให้การจัดการศึกษาประชาบาลโดยองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดไม่ประสบความสำเร็จ ในการดำเนินงานเท่าที่ควรและเท่าที่น่าจะเป็นตามหลักการ และเหตุผลของการโอนการจัดการศึกษาประชาบาล ในครั้งนี้

ปี พ.ศ. 2516-2523 จากปัญหาของการจัดการศึกษาประชาบาลภายใต้การบริหารงาน ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดดังกล่าวและจากเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่มีการ วิพากษ์วิจารณ์การจัดการศึกษาของไทย จนต้องมีการปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางของคณะกรรมการ วางพื้นฐานการปฏิรูปการศึกษา ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาในประเทศไทยหลายอย่าง เช่น การประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 แทนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรและประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 หลักสูตร มัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 แผนพัฒนา การศึกษาระดับที่ 4 พ.ศ. 2520-2524 และแผนพัฒนาการศึกษาระดับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529 รวมทั้งได้มีการโอนการศึกษาประชาบาลที่เคยสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดทั้งหมดและ โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาบางส่วนมาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานระดับกรมสังกัดกระทรวงศึกษาธิการที่จัดตั้งขึ้นใหม่เพื่อ รองรับการจัดการศึกษาภาคบังคับระดับประถมศึกษาเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2523

ต่อมาเมื่อสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ลงวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2516 ฉบับที่ 26 พ.ศ. 2523 เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2523 และมีฐานะเป็นกรมในกระทรวงศึกษาธิการเพื่อดำเนินการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และภายหลังได้ขยายการจัดการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามนโยบายขยายโอกาสทางการศึกษานั้น การบริหารราชการของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติมีลักษณะพิเศษที่ไม่เหมือนกับหน่วยราชการอื่น คือ มีการจัดการบริหารหน่วยงานทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัดและระดับโรงเรียนในรูปของคณะกรรมการซึ่งถือเป็นการบริหารงานโดยองค์คณะบุคคล และอาจกล่าวได้ว่าเป็นการกระจายอำนาจทางการศึกษาอย่างหนึ่ง แม้ว่าจะควบคุมนโยบายโดยหน่วยงานส่วนกลาง แต่ก็มีอิสระในการบริหารงานในส่วนจังหวัดพอสมควร และมีความพยายามที่จะให้สถานศึกษาในสังกัด คือ โรงเรียนมีอำนาจในการตัดสินใจในการบริหารงานในพื้นที่มากขึ้น ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2523 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ที่ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการเพื่อบริหารจัดการการประถมศึกษาในทุกระดับและให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม คือ ระดับประเทศมีคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ประกอบด้วยรัฐมนตรี ปลัดกระทรวง อธิบดี ผู้แทนข้าราชการครูแล้ว ยังมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นประชาชนที่รัฐมนตรีแต่งตั้ง จำนวน 6 คน และระดับจังหวัดคือ คณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัด ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้แทนข้าราชการครู ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติแต่งตั้งจำนวน 2 คน และผู้ทรงคุณวุฒิที่คัดเลือกจากประชาชนในจังหวัด จำนวน 3 คน ร่วมเป็นคณะกรรมการ (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542 : 49-52)

ระหว่างปี พ.ศ. 2530-2539 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) กระแสความเจริญ กระแสความเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของโลกสมัยใหม่ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนอย่างกว้างขวางและรุนแรงในทุกด้าน รัฐจึงมองหาทิศทางของการแก้ปัญหาเพื่อความอยู่รอดและเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนา ก็คือการยกระดับการศึกษาของประชาชนให้สูงขึ้นโดยใช้นโยบายขยายโอกาสทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการศึกษาพื้นฐานต่อเนื่องสูงขึ้นถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นอย่างน้อย ได้รับการหยิบยกมาพิจารณาอย่างจริงจัง ภายใต้การวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางทั้งที่เห็นด้วยและคัดค้าน

ปี พ.ศ. 2530 คณะรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบให้กรมสามัญศึกษาดำเนินการเปิดโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับตำบล ตามนโยบายการขยายโอกาสทางการศึกษา แต่ด้วยเหตุผลด้านงบประมาณอันจำกัดและต้องใช้เวลาอีกยาวนานอาจถึง 20 ปี จึงจะสามารถเปิดโรงเรียนได้ครบทุกตำบล ซึ่งมีอยู่ประมาณ 5,000 ตำบล ทั่วประเทศ

เพื่อการสนองตอบนโยบายโดยฉับพลันจึงหันมาองโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติที่ตั้งกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ มีสรรพกำลังปัจจัยค่อนข้างมากทั้งด้านบุคลากร อุปกรณ์ สถานที่และภารกิจหลักที่รับผิดชอบ การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษาอันเป็นการศึกษาพื้นฐานอยู่แล้ว

ปี พ.ศ. 2533 วันที่ 22 พฤษภาคม คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในหลักการให้กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดำเนินการโครงการนำร่องขยายโอกาสทางการศึกษา เป็น 9 ปี

1 มิถุนายน พ.ศ. 2533 มีโรงเรียนในโครงการนำร่องขยายโอกาสทางการศึกษา 119 โรงเรียน มีนักเรียนทั้งหมด 4,800 คนและรัฐบาลชุดต่อมา ซึ่งมีนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี ได้กำหนดไว้ในนโยบายสังคมแถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติเมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2534 ความว่า “เร่งขยายโอกาสและบริการทางการศึกษาในและนอกระบบให้กว้างขวางและทั่วถึง เพื่อยกระดับการศึกษาพื้นฐานให้ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นอย่างต่ำ...”

ปี พ.ศ. 2534 วันที่ 4 พฤษภาคม คณะรัฐมนตรีได้ลงมติเห็นชอบให้กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดำเนินการขยายโอกาสทางการศึกษา ส่วนภูมิภาคอย่างทั่วถึงเพราะศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิพานิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้นมีแนวคิดที่จะไม่ดำเนินการในลักษณะโครงการนำร่อง แต่จะขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างรวดเร็ว โดยเป้าหมายอยู่ที่ 4,200 โรงเรียน ตามจำนวนกลุ่มโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเริ่มจากปีการศึกษา 2534 จำนวน 1,000 โรงเรียน ปีการศึกษา 2535 จำนวน 1,000 โรงเรียน ปีการศึกษา 2536 จำนวน 1,000 โรงเรียน ปีการศึกษา 2537 จำนวน 984 โรงเรียน รวมกับโครงการนำร่อง ซึ่งเปิดแล้ว 216 โรงเรียน เป็น 4,200 โรงเรียน

นอกจากนั้นก็ให้เป็นภาระของกรมสามัญศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรมการศึกษานอกโรงเรียน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกันรับผิดชอบ

ปี พ.ศ. 2534 ต่อเนื่อง พ.ศ. 2535 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เริ่มพบกับปัญหาในการบริหารจัดการศึกษาหลังจากที่ได้ใช้รูปแบบในการบริหารมาครบ หนึ่งทศวรรษ ทำให้คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติมีมติให้ไปสำรวจข้อมูลในแต่ละภาค ได้ข้อสรุปพบว่าการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติแต่ละ ภูมิภาคมีปัญหาเฉพาะส่วน ดังนี้

1. ปัญหาของพื้นที่การจัดการศึกษาแต่ละภูมิภาค

- 1.1 ภาคเหนือ พื้นที่การจัดการศึกษาเต็มไปด้วยความยุ่งยากทุรกันดารและห่างไกล
- 1.2 ภาคอีสาน พื้นที่การจัดการศึกษาเต็มไปด้วยความขาดแคลนแหล่งเลี้ยงและกันดาร
- 1.3 ภาคใต้ พื้นที่การจัดการศึกษาเต็มไปด้วยการเสี่ยงภัย
- 1.4 ภาคกลาง พื้นที่การจัดการศึกษามีความเหลื่อมล้ำและแตกต่างกัน

2. ปัญหาระบบการบริหารและการจัดการ

เนื่องจากระบบการบริหารและการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติมีระบบที่แตกต่างไปจากกรมอื่นๆ ในกระทรวงศึกษาธิการ นั่นคือ ระบบ การรวมอำนาจของกระทรวงศึกษาธิการ และระบบการกระจายอำนาจของสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ทำให้กระทบกับการบริหารงานบุคลากร งานการเงินและ งานวิชาการ เกิดความสับสนและไม่เป็นไปตามเป้าหมาย สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติจึง ไม่สามารถพัฒนางานต่าง ๆ ได้ เพราะติดขัดกับโครงสร้างใหญ่ของ กระทรวงศึกษาธิการที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติสังกัดอยู่ ซึ่งมีฐานะ เพียงแค่กรมเท่านั้น กว่าทศวรรษที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้ก่อเกิด ขึ้นมาองค์กรวิชาชีพครูได้ประเมินการทำงานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติออกมาในเชิงลบเป็นส่วนใหญ่ การไม่จริงใจที่จะสร้างความเสมอภาค ความหวังที่จะให้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกระจายอำนาจการจัดการศึกษาก็ริบหรี่ ตรงกัน ข้ามกลับรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง

แนวคิดเรื่องทบทวนซึ่งมีอยู่ก่อนแล้วก็เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ต่อมานายสุวธรรม จันทร์สม เลขธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นพิจารณาแก้ไขปัญหาโดยมี นายเจริญ การุญ รองเลขธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นประธาน ทำให้มีข้อสรุป

ในปี พ.ศ. 2535 ยืนยันเจตนารมณ์เดิมจากแนวคิดเดิม เรื่องการแยกองค์การการจัดการศึกษา ขึ้นพื้นฐานเป็นทบวงการศึกษากันต่อไป

ปี พ.ศ. 2535 ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ ในรายละเอียด แนวนโยบาย การศึกษาได้กล่าวถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของปวงชน รัฐพึงเร่งรัดและขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานของปวงชนอย่างทั่วถึง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ของประชาชนให้สูงขึ้นเป็นการตอกย้ำว่าประเทศเราจะรอไม่ได้แล้ว ถ้าจะแข่งขันในตลาดโลกหรือ เวทีโลก ประชากรต้องมีคุณภาพและมีขีดความสามารถในการจัดการ

26-27 ธันวาคม พ.ศ. 2535 โดยพรรคชาติไทย ซึ่งมี พล.ต.อ. ประमाण อติเรกสาร ผู้นำ พรรคฝ่ายค้าน ได้จัดประชุมสัมมนาเพื่อหาข้อสรุปของครุประถมศึกษาทั่วประเทศ ที่ห้องประชุม ใหญ่รัฐสภาผลการประชุมมีมติให้จัดทบวงการศึกษากันหลังจากการประชุมสัมมนาชมรม ครุประถมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือและครูผู้เข้าร่วมสัมมนาจากทุกภาคได้เดินทางไป ที่ทำเนียบรัฐบาล แล้วตั้งตัวแทนเข้าพบนายกรัฐมนตรีเพื่อชี้แจงสภาพปัญหา เหตุผลและความจำเป็น ในการจัดตั้งทบวงการศึกษากัน

26-27 มกราคม พ.ศ. 2536 คณะกรรมาธิการการศึกษาศาสนาผู้แทนราษฎรโดยนายวัชรินทร์ เกดะวันดี ประธานคณะกรรมาธิการการศึกษาศาสนาและการประสานงานของ นายเกษม ฐานังค์ แฉวโสภณ เลขานุการคณะกรรมาธิการการศึกษาศาสนาได้จัดสัมมนาเรื่องทิศทางการจัดการศึกษาของไทย อันเป็นการหาข้อสรุปและพิสูจน์สองแนวทางการจัดการศึกษาไทยนั่นคือ แนวทางทบวง การศึกษาพื้นฐานของครุประถมศึกษาทั่วประเทศ กับแนวทางสภาการศึกษาจังหวัดของ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายสัมพันธ์ ทองสมัคร) ผลการพิสูจน์ครั้งนั้นทำให้ แนวทางสภาการศึกษาจังหวัดต้องล้มเลิกไปโดยปริยาย ผู้ทรงคุณวุฒิที่หลากหลายต่างคัดค้าน แนวทางสภาการศึกษาจังหวัด และสนับสนุนแนวทางทบวงการศึกษากัน แต่อย่างไรก็ตาม แนวทางทบวงการศึกษากันก็ไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้ในขณะนั้น เพราะนายกรัฐมนตรี สมัยนั้น คือ ฯพณฯ นายชวน หลีกภัย ได้ยืนยันกับกลุ่มครุประถมศึกษาที่ทำเนียบรัฐบาลว่า รัฐบาลนี้ไม่มีนโยบายในการจัดตั้งทบวงการศึกษากัน

15 สิงหาคม พ.ศ. 2538 หลังจากการเลือกตั้งทั่วไปมีการจัดตั้งรัฐบาลโดยมี พรรคชาติไทยเป็นแกนนำ และพรรคความหวังใหม่รับผิดชอบกระทรวงศึกษาธิการ สมาพันธ์ สมาคมครุประถมศึกษาแห่งประเทศไทย (สทท.) ได้นำเสนอปัญหาการจัดการศึกษากัน

ต่อพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรี ณ โรงแรมสยามซิตี้ กรุงเทพมหานคร ซึ่งมี
องค์กรวิชาชีพครู 7 องค์กร และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของกระทรวงศึกษาธิการเข้าร่วมด้วย เพื่อย้ำ
ถึงเจตนารมณ์ของรัฐบาลที่ได้แถลงนโยบายการศึกษาไว้ว่า จะพัฒนาคนในฐานะเป็นจุดศูนย์กลาง
ของการพัฒนาทั้งปวง โดยขยายการศึกษาภาคบังคับพื้นฐานจาก 6 ปีเป็น 9 ปี และให้ถึง 12 ปี
โดยเร็ว พร้อมทั้งจัดสวัสดิการการศึกษาและสวัสดิการอื่น ๆ ที่จำเป็นให้แก่นักเรียน

26 สิงหาคม พ.ศ. 2538 ที่โรงแรมแม่โขงกรีนวิว จังหวัดนครพนม ชมรมครูประชาบาล
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้จัดประชุมใหญ่ตัวแทนองค์กรครู 19 จังหวัดประมาณ 800 คน
โดย พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรีเป็นประธานการประชุมและบรรยายพิเศษใน
การดำเนินการทั้งสองครั้ง ได้ข้อสรุปตรงกันว่าควรมีการศึกษาปัญหาอุปสรรคการจัดการศึกษา
พื้นฐานให้ชัดเจนถึงแนวทางการรื้อปรับระบบ และการจัดตั้งทบวงการศึกษาพื้นฐานโดยเร็ว

1 กันยายน พ.ศ. 2538 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายชิงชัย มงคลธรรม
มอบหมายให้นายเจริญ การุญ รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาเอกชนและคณะ ได้ศึกษา
เรื่องการจัดการศึกษาพื้นฐาน คณะทำงานได้นำร่างพระราชบัญญัติทบวงการศึกษาพื้นฐานที่
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการนายชิงชัย มงคลธรรม ได้เคยเสนอไว้ต่อสภาผู้แทนราษฎร
เมื่อปี พ.ศ. 2535 มาปรับปรุงและได้นำเสนอเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป 19 กันยายน พ.ศ.
2538 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการนายสุวิทย์ รังสิตพล แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ ศึกษาปัญหา
และอุปสรรคการจัดการศึกษาพื้นฐานตามคำสั่งที่ พิเศษ/2538 คณะอนุกรรมการได้ประชุมกันหลาย
ครั้งและมีความเห็นว่า สมควรให้มีการรื้อปรับโครงสร้างและระบบบริหารการศึกษาพื้นฐาน

28 กันยายน พ.ศ. 2538 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายชิงชัย มงคลธรรม
แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการพิจารณาปัญหาและรื้อปรับโครงสร้างและระบบการบริหารการศึกษา
พื้นฐาน ตามคำสั่งที่ สก/905/538 คณะกรรมการได้มีการประชุมหลายครั้งให้ระดมความคิด
สรุปความเห็นว่ามีภารกิจรื้อปรับโครงสร้างและระบบบริหารการศึกษาพื้นฐานโดยการจัดตั้ง
ทบวงการศึกษาพื้นฐานและจัดทำร่างพระราชบัญญัติการศึกษาพื้นฐาน

11 ตุลาคม พ.ศ. 2538 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายชิงชัย มงคลธรรม
เป็นประธานประชุมคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษากับทิศทางการรื้อปรับโครงสร้างและระบบการ
บริหารการศึกษาพื้นฐานที่โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพมหานคร ที่ประชุมได้อนุมัติหลักการรื้อ
ปรับโครงสร้างการบริหารและการจัดการศึกษา

5 ตุลาคม พ.ศ. 2538 คณะกรรมการรื้อปรับโครงสร้างและระบบการบริหารการศึกษา พื้นฐาน ซึ่งมีหน้าที่ร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาพื้นฐาน ได้ประชุม ณ ห้องประชุม 113 อาคารวุฒิสภา โดยมีนายอักษราทร จุฬารัตน์ เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา เป็นประธาน กรรมการ มติที่ประชุมได้มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีการ่างกฎหมายโดยให้เป็นไปตามหลักการ 10 ประการและได้นำร่างพระราชบัญญัติการศึกษาพื้นฐานเสนอรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายชิงชัย มงคลธรรม เพื่อพิจารณา

13 ตุลาคม พ.ศ. 2538 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการนายชิงชัย มงคลธรรม เป็นประธานประชุมทางวิชาการเรื่อง การปฏิรูปการศึกษากับทิศทางการรื้อปรับโครงสร้างและระบบการบริหารการศึกษาพื้นฐาน ณ ห้องประชุมเอสแคปฮอลล์ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ ที่ประชุมประกอบด้วยนักวิชาการ นักการเมือง นักการศึกษา ตัวแทนองค์กรวิชาชีพครูทั่วประเทศ จำนวน 900 คนเศษ ร่วมกันระดมความคิดเพื่อกำหนดทิศทางเป็นข้อสรุปนำเสนอต่อสาธารณชน ได้ข้อสรุปเบื้องต้น 11 ข้อ สาระหลักคือควรจัดตั้งทบวงการศึกษาพื้นฐานหรือองค์กรที่รับผิดชอบ การศึกษาพื้นฐานขึ้นมาใหม่และให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนร่วมกันจัด โดยมีหน่วยงานเอกชนดำเนินการ สนับสนุน

20 ธันวาคม พ.ศ. 2538 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายชิงชัย มงคลธรรม เป็นประธานประชุมผู้แทนข้าราชการจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผู้แทนข้าราชการกรมสามัญศึกษา ผู้แทนข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวงและคุรุสภา ณ ห้องประชุมพิพิธภัณฑ์กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 25 คน ที่ประชุมมีมติให้ตั้งหน่วยงานใหม่ รับผิดชอบการจัดการศึกษาพื้นฐาน หน่วยงานใหม่ต้องกระจายอำนาจไปสู่จังหวัดและสถานศึกษาให้ตั้ง คณะกรรมการ จำนวน 31 คน ร่วมพิจารณา

12 มกราคม พ.ศ. 2539 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการนายสุวิช รังสิตพล แต่งตั้ง คณะกรรมการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติการศึกษาพื้นฐาน ตามมติที่ประชุมเมื่อ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2538 เนื่องจากพิจารณาเห็นว่า การดำเนินการเกี่ยวกับการจัดตั้งทบวงการศึกษาพื้นฐานมีความ สอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการตามหนังสือคำสั่ง ที่ สล 28/2539

14 มกราคม พ.ศ. 2539 รองนายกรัฐมนตรีพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ มีบัญชาให้ผู้แทนครู เข้าพบที่โรงแรมรอยัลริเวอร์ เพื่อหารือเกี่ยวกับการจัดตั้งทบวงการศึกษาพื้นฐาน พร้อมทั้งเร่งรัด ให้ดำเนินการร่างกฎหมายให้แล้วเสร็จโดยเร็ว

30 มกราคม พ.ศ. 2539 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายสุวิทย์ รังสิตพล เรียก ประชุมหารือเรื่องทบวงการศึกษาพื้นฐาน ณ ห้องประชุม ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ ที่ประชุมสรุปว่า การปฏิรูปการศึกษาและทบวงการศึกษาพื้นฐาน มีความสอดคล้องกับการจัดตั้ง ทบวงการศึกษาพื้นฐานควรให้เป็นไปตามสัญญาประชาคมต้องยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้ สูงขึ้นกระจายอำนาจไปสู่หน่วยปฏิบัติและสถานศึกษาให้มากที่สุด การจัดรูปแบบองค์กรแต่ละ ระดับให้มีความยืดหยุ่นคล่องตัว และกระชับรัด

14-16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2539 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการนายสุวิทย์ รังสิตพล มีบัญชาให้คณะกรรมการ และฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการบางท่านของคณะกรรมการพิจารณา ร่าง พระราชบัญญัติการศึกษาพื้นฐาน ไปประชุมพิจารณากำหนดแนวทางในการร่างพระราชบัญญัติ การศึกษาพื้นฐานเพื่อจัดตั้งทบวงการศึกษาพื้นฐาน ณ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ได้สรุปกรอบแนวคิดและโครงสร้างการบริหารการศึกษาพื้นฐานสำหรับเสนอต่อคณะกรรมการ พิจารณาร่างพระราชบัญญัติการศึกษาพื้นฐาน

11 มีนาคม พ.ศ. 2539 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการนายสุวิทย์ รังสิตพล เป็น ประธานประชุมคณะกรรมการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติการศึกษาพื้นฐาน ครั้งที่ 1 / 2539 ณ ห้องประชุมกระทรวงศึกษาธิการ ได้สรุปกรอบแนวคิดเพื่อที่จะนำไปร่างพระราชบัญญัติการศึกษา พื้นฐาน ดังนี้

1. การศึกษาพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาดังแต่ระดับอนุบาลศึกษา จนถึงระดับ มัธยมศึกษาตอนปลายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ หรือเทียบเท่าทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา
2. เป็นทบวงการศึกษาพื้นฐานในกระทรวงศึกษาธิการ
3. ทบวงการศึกษาพื้นฐานในส่วนกลางปฏิบัติใน 4 เรื่อง คือ การกำหนดนโยบาย การจัดสรรงบประมาณ การกำกับดูแล การติดตามประเมินผล โดยกระจายอำนาจไปสู่ หน่วย ปฏิบัติและโรงเรียนให้มากที่สุด (หน่วยงานระดับจังหวัดให้เป็นนิติบุคคล)
4. ควรกระจายอำนาจไปสู่โรงเรียนให้มากที่สุดเพื่อเอื้อต่อการดำเนินการตาม บัญญัติ 10 ประการ

5. การบริหารองค์กรทุกระดับจะต้องบริหารในรูปคณะกรรมการในลักษณะไตรภาคีโดยมีตัวแทนหน่วยงานของรัฐ ตัวแทนประชาชน และตัวแทนครู
6. หน่วยงานที่สร้างขึ้นใหม่ต้องกะทัดรัดและคล่องตัว
7. ต้องจัดองค์กรของสถานศึกษาให้ได้มาตรฐานเท่าเทียมกัน

ร่วมสองทศวรรษของการศึกษาภาคบังคับ ที่รัฐจัดให้แก่ประชาชนในวัยเรียนทุกคนได้เรียนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 1 – 6 นั้น ยังไม่เพียงพอที่จะสนองตอบความต้องการของประชาชนในการดำรงชีพได้เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการทุกด้านได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วและมีผลกระทบต่อประชาชนโดยตรงจึงจำเป็นที่รัฐจะต้องขยายการศึกษาพื้นฐาน ให้กว้างออกไปอีกเพื่อเป็นการศึกษาพื้นฐานของปวงชนชาวไทย นั้นหมายถึง การขยายเป็น 9 ปี หรือ 12 ปี โดยเน้นให้ทุกคนเห็นความสำคัญ ความจำเป็นของการศึกษาว่าเป็นการศึกษาสำหรับทุกคน และต้องจัดองค์กรรับผิดชอบการศึกษาพื้นฐานขึ้นอย่างชัดเจนเป็นระบบทั้งในด้านนโยบาย การบริหารจัดการ งบประมาณ การติดตามกำกับดูแล และการประเมินผล ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการที่กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งให้ศึกษาพิจารณา รวมทั้งข้อเสนอขององค์กรวิชาชีพครูที่ได้เสนอไว้ คือ

1. การกระจายอำนาจ การบริหารการจัดการศึกษา
 2. การให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษา
 3. สอดคล้องกับระบบการปกครองส่วนท้องถิ่น
 4. ให้ความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ประชาชน
 5. สามารถตรวจสอบและประกันคุณภาพการศึกษาได้
 6. สถานศึกษามีมาตรฐานตามความต้องการของประชาชน
- (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539 : 18 – 32)

ปี พ.ศ. 2540 แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ของการยกระดับการศึกษาพื้นฐานของปวงชนไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 60)

1. เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนได้รับบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครอบคลุม ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนที่จะมีครอบครัว เด็กแรกเกิดที่ควรได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง อันเป็นการศึกษาของเด็กตั้งแต่ปฐมวัยเรื่อยมาจนถึงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มีคุณภาพอย่างกว้างขวางโดยเท่าเทียมกัน

2. เพื่อเร่งรัดให้กลุ่มเป้าหมายเฉพาะต่าง ๆ เช่น เด็กซึ่งด้อยโอกาสประเภทต่าง ๆ แรงงานศึกษาต่ำในสถานประกอบการ และในภาคเกษตรกรรม ได้เข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่างกว้างขวาง

3. เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และประชาชนที่พลาดโอกาสในทางการศึกษา ให้มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนร่วมกันอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และมีการประสานการเรียนรู้ร่วมกันเป็นเครือข่ายอันเป็นการสร้างองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งและเป็นรากฐานกระบวนการประชาธิปไตย

จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทในการสร้างโอกาสให้บุคคลทุกคนชั้น ให้มีความเท่าเทียมกันในการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ เป็นการศึกษาที่สร้างทักษะพื้นฐานการประกอบอาชีพให้บุคคลก้าวไปสู่การดำรงชีวิตในอนาคตได้อย่างมั่นคง สร้างรากฐานของการพัฒนาประชากร สังคมและประเทศชาติ

สภาพปัจจุบันของการศึกษาไทย

1. ระดับการศึกษา ประเทศไทยจัดการศึกษาเป็น 4 ระดับ ได้แก่

1.1 ระดับก่อนประถมศึกษา เป็นการจัดการประสบการณ์ที่มุ่งเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ปีการศึกษา 2540 มีเด็กได้รับการเลี้ยงดูและศึกษาระดับนี้ ร้อยละ 80.15 ของประชากรกลุ่มอายุ 3 – 5 ปี ซึ่งมีจำนวน 3.19 ล้านคน และเด็กประมาณร้อยละ 10 – 30 ขาดสารอาหาร โดยเฉพาะเด็กในชนบทที่อยู่ห่างไกลและยากไร้และเด็กในเมืองที่ครอบครัวมีฐานะยากจน แม้ว่าการเตรียมความพร้อมสำหรับกลุ่มอายุนี้อาจมีความสำคัญมากแต่ก็ยังไม่อาจจัดได้อย่างทั่วถึง และผลการดำเนินงานเมื่อเปรียบเทียบกับนานาชาติก็ยังต่ำกว่ามาตรฐานสุขภาพอนามัยทางการแพทย์

1.2 ระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาภาคบังคับโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายในสถานศึกษาของรัฐ เพื่อมุ่งวางรากฐานให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ และความสามารถขั้นพื้นฐานให้สามารถคงการอ่านออก เขียนและคำนวณได้

ปีการศึกษา 2540 มีเด็กได้รับการศึกษาระดับนี้ ร้อยละ 90.80 ของประชากรกลุ่มอายุ 6–11 ปี ซึ่งมีจำนวน 5.90 ล้านคน แต่อัตราการคงอยู่ของนักเรียนในปีเดียวกันมีเพียงร้อยละ 74.28 แม้ว่า การศึกษาระดับนี้มีเจตนารมณ์ที่จะจัดให้กับทุกคน แต่ก็ยังมีส่วนหนึ่งไม่ได้รับการศึกษาและอีก ส่วนหนึ่งออกกลางคัน สำหรับด้านคุณภาพผู้จบบางส่วนยังอ่านเขียนและคำนวณไม่ค่อยได้ โดยเฉพาะ เด็กในพื้นที่ห่างไกล

1.3 ระดับมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ตอน

มัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม ความรู้ ความสามารถและทักษะต่อจากระดับประถมศึกษาให้ผู้เรียนได้ค้นพบความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตนเอง ทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนมีความสามารถในการ ประกอบการงานและอาชีพตามควรแก่วัย และกำหนดให้เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อจากระดับ ประถมศึกษาปีการศึกษา 2540 มีอัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ร้อยละ 94.80 ของผู้จบ ประถมศึกษาปีที่ 6 คิดเป็นร้อยละ 76.22 ของประชากรกลุ่มอายุ 12–14 ปี ซึ่งมีจำนวน 3.38 ล้านคน ด้านคุณภาพ ผู้จบบางส่วนยังขาดทักษะในการเรียบเรียงความคิด การสื่อสาร การอ่าน เขียน ไม่ได้มาตรฐานการศึกษาระดับนี้ และส่วนใหญ่ยังไม่รู้ว่าตัวเองมีความต้องการ ความสนใจ หรือความถนัดในด้านใด ทั้งยังไม่สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

มัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดและ ความสนใจ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา หรือเพื่อให้เพียงพอแก่การ ประกอบการงานและอาชีพที่ตนถนัดทั้งอาชีพอิสระและรับจ้าง รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนา คุณธรรม จริยธรรม และทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการประกอบการงานและอาชีพ และ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ปีการศึกษา 2540 มีผู้ได้รับการศึกษาระดับนี้ ร้อยละ 48.21 ของประชากรกลุ่มอายุ 15–17 ปี ซึ่งมีจำนวน 3.40 ล้านคน เป็นสัดส่วนผู้เรียน สายสามัญต่อสายอาชีพ 56 : 44 ด้านคุณภาพผู้เรียนส่วนหนึ่งมุ่งเน้นการสอบเข้ามหาวิทยาลัย มากกว่าการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ทำให้ละเลยเนื้อหาความรู้ การฝึกทักษะ และประสบการณ์บางส่วนที่ควรจะได้รับ ทำให้มีพื้นฐานความรู้ไม่ได้มาตรฐานสำหรับการเรียน ในระดับอุดมศึกษาและมีผู้วิพากษ์วิจารณ์ว่าผู้จบการศึกษายังขาดวินัย ขาดความอดทน ไม่มีความ รับผิดชอบ ขาดความพร้อมที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่สามารถนำความรู้จากการเรียนไปใช้ในชีวิตจริง หรือประกอบอาชีพได้

1.4 ระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งผลิตกำลังคนระดับกลางและระดับสูง ปีการศึกษา 2538 มีผู้ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรี และต่ำกว่าร้อยละ 25.78 ของประชากร กลุ่มอายุ 18 – 22 ปี ซึ่งมีจำนวน 4.90 ล้านคน เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่าง ๆ แม้แต่ ประเทศมาเลเซีย เราก็จัดการศึกษาได้ต่ำกว่าและเมื่อพิจารณาด้านคุณภาพ ผู้จบการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ก็ยังมีทักษะวิชาชีพไม่เพียงพอในการประกอบอาชีพ ส่วนผู้จบระดับปริญญาตรี ก็ยังมีความรู้ไม่ลึกพอ และไม่ได้มาตรฐานของผู้จบการศึกษาในระดับนี้ นอกจากนี้ยังมีผู้วิพากษ์วิจารณ์ว่า ผู้จบการศึกษายังสูงยิ่งขาดความรับผิดชอบและจิตสำนึกต่อส่วนรวม ละทิ้งถิ่นฐาน เป็นคนแปลกหน้า ของชุมชนในถิ่นเกิดของตนเอง

2. หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน หลักสูตรส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาสาระความรู้ ระดับชาติและสากล จนแทบจะไม่มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียน จนทำให้ผู้เรียน ไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักชุมชน ไม่รู้ว่าเป็นไทยคืออะไร ท้องถิ่นของตนมีความเป็นมาอย่างไร มีทรัพยากรอะไรบ้างและยังขาดบุคลากรที่มีความสามารถเพียงพอในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นด้วย สำหรับกระบวนการเรียนการสอนยังเน้นความจำมากกว่าการฝึกฝนให้เกิดทักษะ หรือการศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. ครูและบุคลากรทางการศึกษา ครูยังขาดทักษะในการคิด วิเคราะห์ ขาดความกระตือรือร้น ในการแสวงหาความรู้ และยังเน้นการสอนโดยการบอกและให้เด็กท่องจำ เน้นเนื้อหาวิชาความรู้ มากกว่าการอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก และยังไม่สามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ จากสิ่งต่าง ๆ ใกล้ตัวได้ ขณะเดียวกันครูยังได้รับการพัฒนาไม่เพียงพอและไม่ต่อเนื่อง

4. การบริหารจัดการ เป็นลักษณะรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ทำให้ไม่มีความคล่องตัว ในการบริหารงาน สถานศึกษาขาดอำนาจการตัดสินใจในการจัดการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการ ของผู้เรียนและท้องถิ่นไม่เอื้อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและรับผิดชอบการจัด การศึกษาภายในท้องถิ่น การจัดการศึกษายังไม่เป็นเอกภาพ มีความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. คุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ปัจจุบันการจัดการศึกษามีคุณภาพแตกต่างกันมาก ระหว่างเมืองกับชนบท โรงเรียนขนาดใหญ่กับโรงเรียนขนาดเล็กขาดระบบการตรวจสอบ ควบคุม และประกันคุณภาพการศึกษา ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในการเข้ารับการศึกษา

การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม เป็นการเสริมสร้างความรู้ความสามารถพื้นฐานที่ช่วยให้การดำรงชีวิตในสังคมเป็นไปอย่างสงบสุข เป็นการถ่ายทอดวิทยาการและเทคโนโลยีจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นการสร้างโอกาสในด้านต่างๆ ให้กับคนและสังคมมากขึ้น แต่ในสภาพความเป็นจริงพบว่า คนไทยโดยเฉลี่ยได้รับการศึกษาเพียง 5.3 ปี แตกต่างจากอารยประเทศที่พลเมืองในชาติได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยเฉลี่ย 10 ปี และยังพบว่าแรงงานไทยร้อยละ 77 มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า ซึ่งเป็นแรงงานไร้ฝีมือและได้ค่าจ้างต่ำ การจัดการศึกษาของรัฐที่ผ่านมาประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจในระดับหนึ่งทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ในขณะที่เดียวกันก็มีปัญหาบางประการที่สะสมอยู่ กล่าวคือ ยังไม่สามารถจัดได้ทั่วถึงและครอบคลุม โดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับ ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของผู้จบการศึกษาในแต่ละระดับยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ไม่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมตามกระแสโลกาภิวัตน์ คุณภาพการศึกษาในด้านอาคารสถานที่ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ บุคลากรทางการศึกษา การจัดการเรียนการสอน การบริหารการจัดการ ตลอดจนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ยังไม่เป็นที่น่าพอใจความแตกต่างในมาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษา ทำให้ผู้ปกครองเกิดค่านิยมที่จะส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาที่มีคุณภาพและมีชื่อเสียง การประเมินคุณภาพนักเรียนพบว่านักเรียนทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลายส่วนใหญ่มีความรู้ความคิดในกลุ่มวิชาต่างๆ อยู่ในเกณฑ์พอใช้และด้านจิตพิสัยอยู่ในเกณฑ์เห็นประโยชน์และมีการปฏิบัติตามเงื่อนไขเพียงเล็กน้อย กระบวนการเรียนการสอนยังเน้นการท่องจำมากกว่าใช้ทักษะ กระบวนการ สื่อ อุปกรณ์ ห้องปฏิบัติการมีไม่เพียงพอและไม่ได้มาตรฐาน มีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้น้อย (กระทรวงศึกษาธิการ , 2542 : 8 – 11)

1.3 ส่วนงานที่รับผิดชอบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ เป็นองค์กรทางการศึกษาไทยที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานมากกว่า 110 ปี ซึ่งตลอดเวลาที่ได้ดำเนินการมานั้น ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้มีความสอดคล้องและเป็นไปตามยุคสมัยของการปกครอง ตามความเหมาะสมแห่งกาลเวลาและสภาพการณ์ของบ้านเมืองมาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านรูปแบบการบริหารจัดการ ชื่อหน่วยงาน สถานที่ตั้ง หรืออาคารสถานที่ก็ตาม แต่กระทรวงศึกษาธิการก็ยังคงดำเนินการภายใต้ภารกิจสำคัญที่ก่อให้เกิด

คุณประโยชน์อันกอปรกัน ทั้งต่อสังคมไทยและเยาวชนของชาติ คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และสภาพสังคมไทยในด้านการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม โดยในอดีตที่ผ่านมากระทรวงศึกษาธิการมีหน่วยงานที่มีฐานะเทียบเท่ากรม 14 แห่ง คือ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา กรมพลศึกษา กรมวิชาการ กรมศิลปากร กรมสามัญศึกษา กรมอาชีวศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู และสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ

เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 ซึ่งเป็นหลักในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย ได้ดำเนินการมาเป็นเวลากว่าหกสิบปี ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวได้มีการยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหลายครั้ง แสดงว่ารัฐธรรมนูญย่อมเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมแห่งกาลเวลาและสภาพการณ์ของบ้านเมือง จึงให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ขึ้น เพื่อเป็นฐานสำคัญในการปฏิรูปการเมือง มีกฎเกณฑ์สำคัญที่กระชับแข็ง ชัดเจน สามารถใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศ และเป็นแนวทางในการจัดทำกฎหมายประกอบ และกฎหมายอื่นซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มีสาระสำคัญในการปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบโดยคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญ

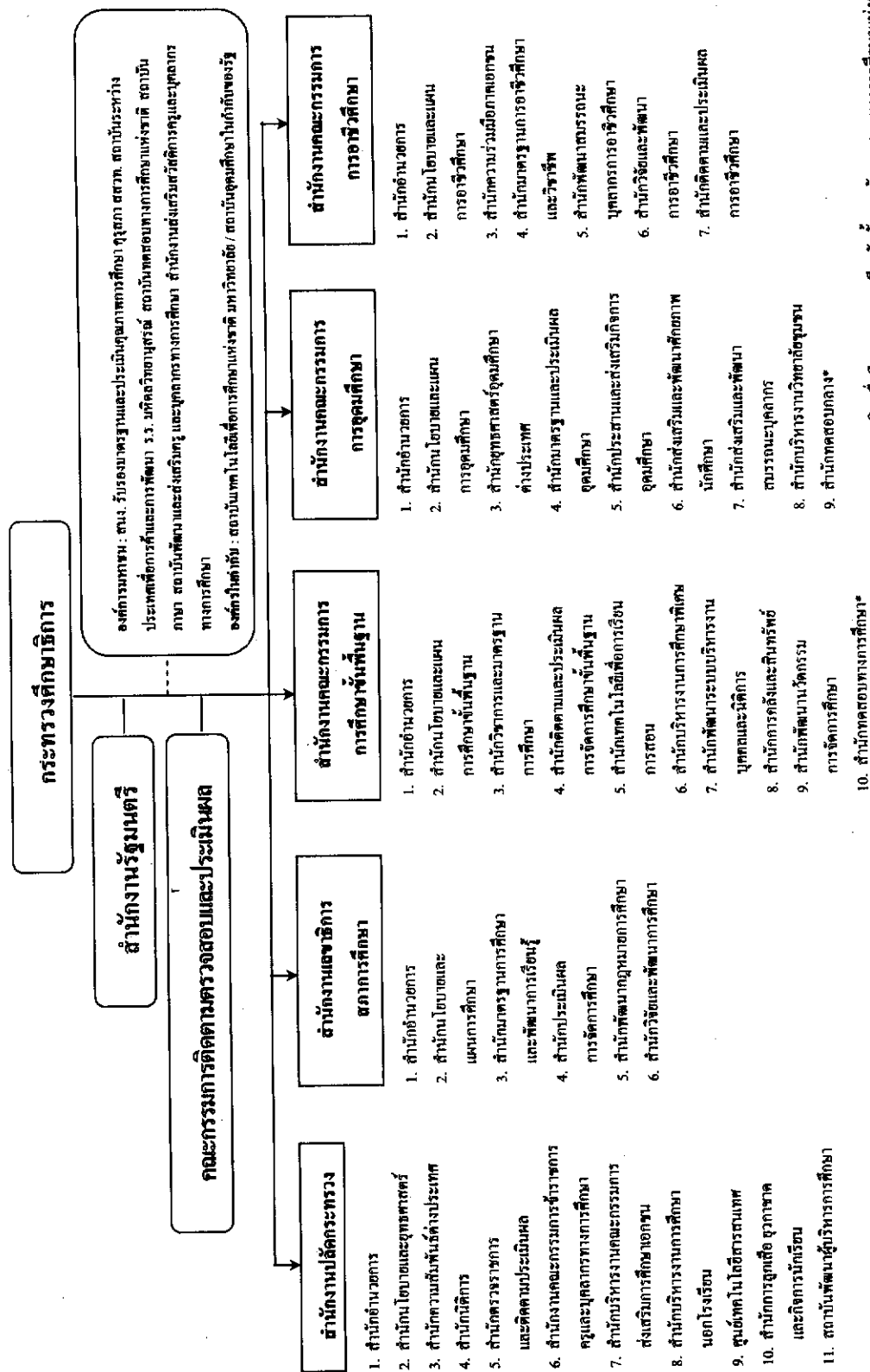
ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติสิทธิและเสรีภาพด้านการศึกษาของปวงชนชาวไทยไว้ใน มาตรา 43 ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” ซึ่งในส่วนของการจำกัดสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะ เพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้ ตามมาตรา 29 และมาตรา 50

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทการศึกษาฉบับแรกของประเทศไทยขึ้น โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ที่สนองต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีการกำหนดกรอบทิศทาง การดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาในยุคปัจจุบัน กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานหลัก

รับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี โดยการขยายการศึกษาภาคบังคับ จาก 6 ปี เป็น 9 ปี ตามมาตรา 10 ที่ว่า “การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ต้องจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”

เพื่อให้การบริหารราชการในกระทรวงศึกษาธิการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการต่างๆ ของกระทรวงศึกษาธิการให้ชัดเจน มิให้เกิดการปฏิบัติงาน ซึ่งซ้อนทับกันระหว่างส่วนราชการของกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมทั้งเป็นการจัดระบบบริหารราชการในระดับต่างๆ ของกระทรวงศึกษาธิการให้มีเอกภาพ สามารถดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ และนโยบายที่รัฐมนตรีกำหนด

วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 จึงนับได้ว่าเป็นวันสำคัญต่อวงการการศึกษาของไทยอีกครั้งหนึ่ง ที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นครั้งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของประวัติศาสตร์การศึกษาไทย เนื่องจากเป็นวันที่พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 มีผลบังคับใช้ ส่งผลให้กระทรวงศึกษาธิการเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ คือ เกิดหน่วยงานใหม่ที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล และเป็นกรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน จำนวน 5 หน่วยงานได้แก่ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ : 2547)

หมายเหตุ * จะขบถเมื่อมีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ

(กระทรวงศึกษาธิการ : 2547)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เป็นหน่วยงานใหม่ที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 มีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดและการส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงเป็นเหตุให้เกิดการหลอมรวมส่วนราชการที่เป็นกรมและเทียบเท่ากรมของกระทรวงศึกษาธิการเดิม ที่มีภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา และกรมวิชาการเข้าร่วมกันตามภารกิจของแต่ละส่วนราชการเดิม เพื่อให้เกิดการจัดการศึกษาอย่างเต็มระบบเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติไว้

ภาระหน้าที่ของหน่วยงานเดิม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาและการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการส่งเสริมสนับสนุนทรัพยากรและงบประมาณเพื่อจัดการศึกษาปฐมวัยแก่เด็กในกลุ่มอายุ 4 – 5 ปี เพื่อให้ได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรม และความพร้อมเพื่อเข้าเรียนต่อระดับประถมศึกษา จัดการศึกษาภาคบังคับ 6 ปี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 ในโรงเรียนตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา จัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการเรียนร่วมกับเด็กปกติ และเด็กด้อยโอกาส มีการบริหารงานในลักษณะองค์คณะบุคคลหรือคณะกรรมการในระดับชาติระดับจังหวัด ระดับอำเภอ กลุ่มโรงเรียน และระดับโรงเรียน

กรมสามัญศึกษา มีหน้าที่จัดส่งเสริมการศึกษาระดับมัธยมศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ และการศึกษาเพื่อคนพิการ โดยมีการวางแผนดำเนินการพัฒนาการศึกษา ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาให้ปรากฏเป็นรูปธรรม เพื่อเยาวชนไทยได้รับสิทธิและโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงเสมอภาค เท่าเทียม มีคุณภาพ ประชาชน ชุมชนและท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา

กรมวิชาการ มีหน้าที่รวบรวมข้อเท็จจริงและค้นคว้าหาความจริงเกี่ยวกับการศึกษาสถิติ การศึกษาทุกแขนง แผนการ และโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ และกรมต่างๆ จัดการส่งเสริมให้มีเครื่องอุปกรณ์เพื่อการศึกษาอย่างสมบูรณ์ ควบคุมส่งเสริมกิจการห้องสมุดของโรงเรียน และประชาชน กิจการพิพิธภัณฑ์ของโรงเรียน นอกจากนั้นยังมีการวางแผนเพื่อปรับระบบหลักสูตร จัดและปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ การจัดทำหนังสือ ตำรา และหนังสือประกอบการเรียน การสอน คู่มือครู และการวัดผล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547)

บทบาทหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทหน้าที่ที่เป็นการสนองต่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนี้

1. จัดทำข้อเสนอนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษา มาตรฐานการจัดการศึกษา และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. กำหนดหลักเกณฑ์ แนวทาง และดำเนินการเกี่ยวกับการสนับสนุนทรัพยากร การจัดตั้ง จัดสรรทรัพยากร และบริหารงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. พัฒนาระบบการบริหารและส่งเสริมประสานงานเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในการเรียนการสอน รวมทั้งส่งเสริมการนิเทศการบริหารและการจัดการศึกษา
4. ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของเขตพื้นที่การศึกษา
5. พัฒนาวัดกรรมทางการศึกษา ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาเพื่อคนพิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้มีความสามารถพิเศษ และประสานส่งเสริมการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคลรอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นของเขตพื้นที่การศึกษา
6. ดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
7. ปฏิบัติงานอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือตามที่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 69-70)

นโยบาย ยุทธศาสตร์ และจุดเน้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งที่จะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยยึดหลักการศึกษาเพื่อการสร้างชาติ สร้างคน และสร้างงาน ควบคู่ไปกับการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ โดยการจัดโครงสร้างการบริหารงานใหม่ให้มีเขตพื้นที่การศึกษาเป็นกลไกในการรองรับการกระจาย

อำนาจ รวมทั้งจะนำรูปแบบการจัดทำงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานมาใช้ในการบริหาร
งบประมาณให้มีประสิทธิภาพและยังเกิดประโยชน์สูงสุด

วิสัยทัศน์

ประชากรในวัยเรียนจะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง เป็นคนดี มีปัญญา
มีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นไทย และมีศักยภาพการเรียนรู้ในระดับสากล เพื่อ
เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้ประชากรวัยเรียนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง และมีคุณลักษณะที่พึง
ประสงค์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีคุณธรรม จริยธรรม และดำรงชีวิตแบบวิถีไทย อยู่ใน
สังคมได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ : 2547)

พันธกิจ

จัดและสนับสนุน ส่งเสริมการจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ประชากร
ในวัยเรียนอย่างทั่วถึงมีความสุขและมีความเสมอภาคและมีคุณภาพตามมาตรฐาน

เป้าประสงค์

1. เด็กปฐมวัย มีพัฒนาการและความพร้อมทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจและสติปัญญาใน
การเข้าสู่การศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เด็กและเยาวชนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคน มีความสมบูรณ์ทางร่างกาย
อารมณ์ สติปัญญา ความรู้ ทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพอย่างมีคุณภาพและดำรงชีวิตอยู่
ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

กลยุทธ์

1. ด้านการประกันสิทธิและโอกาสทางการศึกษา
 - 1.1 ประกันสิทธิและโอกาสในการได้รับการศึกษาของเด็กและเยาวชนทุกประเภท
 - 1.2 สร้างโอกาสให้เด็กปฐมวัยได้รับการส่งเสริมพัฒนาการอย่างทั่วถึง
 - 1.3 เพิ่มอัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และให้นักเรียนยากจนได้รับการ
ประกันสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

2. ด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2.1 ทบทวนและพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับการปฏิรูปการเรียนรู้และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

2.2 จัดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาครูตามแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการและยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.3 จัดระบบดูแลนักเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.4 พัฒนาโรงเรียนเข้าสู่ระบบมาตรฐาน

3. ด้านการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการศึกษา

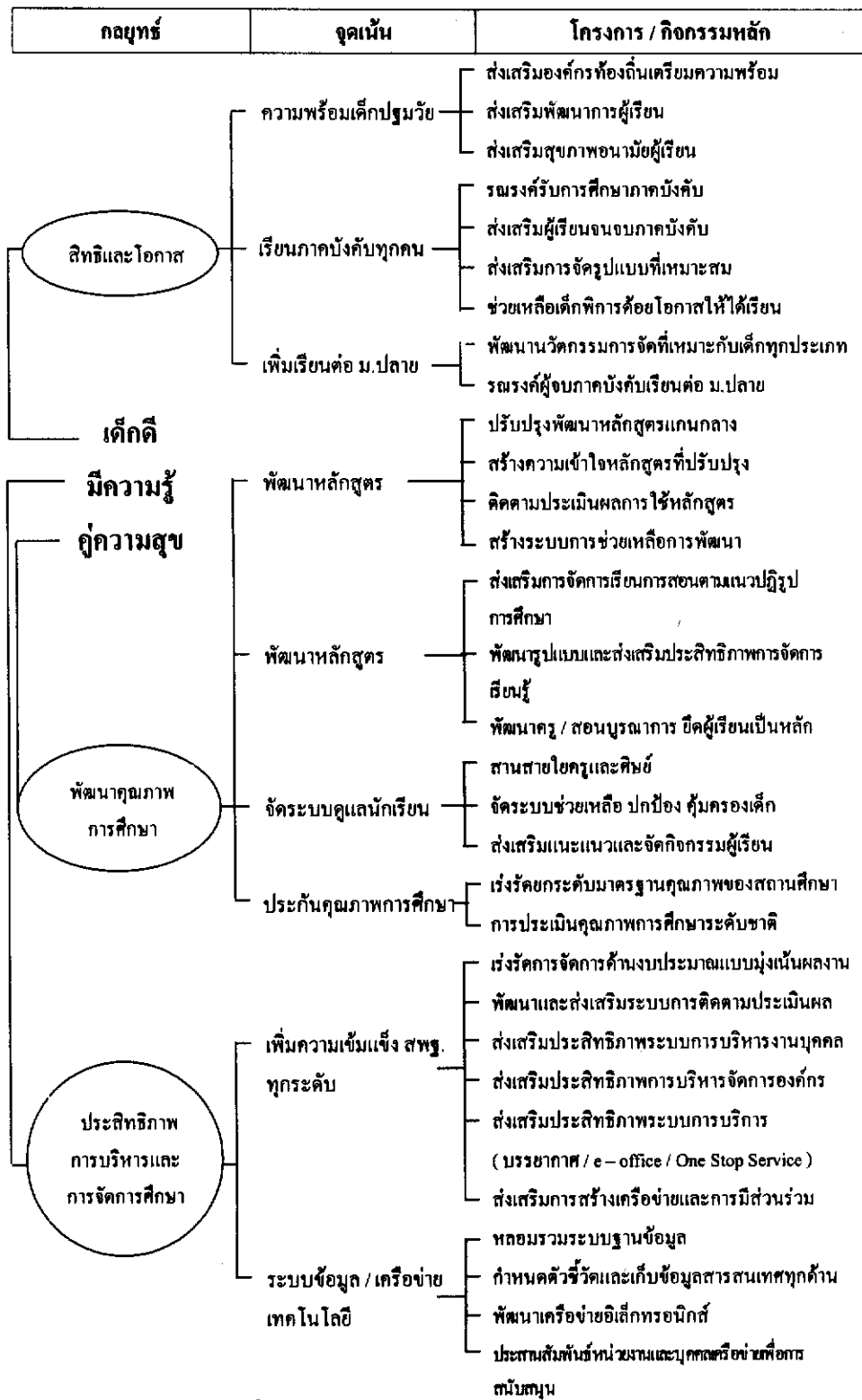
3.1 เพิ่มความเข้มแข็งและประสิทธิภาพให้ทุกระดับมีการบริหารจัดการศึกษาที่มีมาตรฐานการบริหารจัดการภาครัฐ

3.2 พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ และเชื่อมโยงเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้ทุกระดับ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547 : 24-26)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีพันธกิจ หน้าที่ มีองค์กรในสังกัด ประกอบด้วย 10 สำนัก 2 หน่วยงานและ 175 เขตพื้นที่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547 : 22) ดังแผนภูมิโครงสร้าง

-

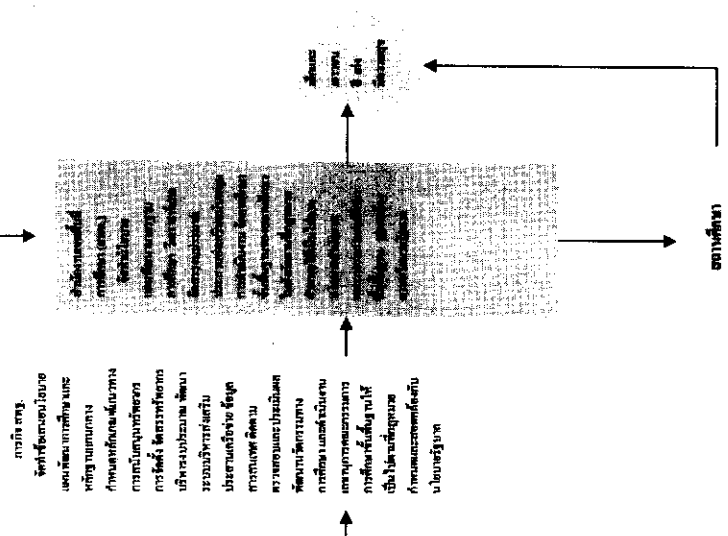
กลยุทธ์และจุดเน้นของ สพฐ.

(กระทรวงศึกษาธิการ : 2547)

N.M.S.

- [illegible]

การปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการในครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะต้องปฏิบัติภารกิจที่มีความสำคัญยิ่งคือ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชนไทยอย่างทั่วถึงมีคุณภาพในส่วนของการบริหาร และบุคลากรทางการศึกษาทุกคน จะต้องร่วมกันผนึกกำลังให้เป็นหนึ่งเดียว ร่วมกันเป็นส่วนสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อให้เยาวชนของชาติเติบโตขึ้นเป็นผู้มีความรู้ มีความสามารถ เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ส่งผลให้มีการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และคนไทยทั้งปวงได้รับโอกาส เท่าเทียมกันที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้น ก็คือ การดำเนินการที่เป็นการตอบสนองต่อรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อย่างเป็นรูปธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ : 2547)

กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 2) ได้กำหนดสัดส่วนของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นผู้แทนจากองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น โดยได้กำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 ข้อ 5 และ ข้อ 6 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ข้อ 5 ให้มีคณะกรรมการอย่างน้อยสถานศึกษาละเจ็ดคน แต่ไม่เกินสิบห้าคน ประกอบด้วย

- 1) ผู้แทนผู้ปกครอง ได้แก่ ผู้แทนของผู้มีรายชื่อเป็นผู้ปกครองตามทะเบียนนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
- 2) ผู้แทนครู ได้แก่ ผู้แทนของข้าราชการครูผู้ปฏิบัติการสอน และผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
- 3) ผู้แทนองค์กรชุมชน ได้แก่ ผู้แทนของชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชนหรือกลุ่มบุคคลในรูปอื่นใด ที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ และมีที่ตั้งอยู่ในเขตบริการของสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน
- 4) ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้แทนของเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบอื่น จำนวนไม่เกินสองคน
- 5) ผู้แทนศิษย์เก่า ได้แก่ ผู้แทนของสมาคมศิษย์เก่า ชมรมศิษย์เก่า หรือบุคคลที่เคยศึกษาจากสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน

6) ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ ข้าราชการอื่นนอกสังกัดสถานศึกษา พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานอื่นของรัฐ เจ้าของ หรือผู้บริหารสถานประกอบการ ทั้งในและนอกเขตบริการของสถานศึกษานั้นจำนวนไม่เกินสี่คน ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้คณะกรรมการเลือกกรรมการ คนหนึ่งในข้อ 1, 3, 4, 5 และ 6

ข้อ 6 ให้คณะกรรมการ กำหนดจำนวนและสัดส่วนของคณะกรรมการ เพื่อให้ได้มาซึ่ง กรรมการตามข้อ 5 โดยคำนึงถึง จำนวนและสัดส่วนของคณะกรรมการที่เป็นสตรีจำนวนไม่น้อย กว่าหนึ่งในสาม ของคณะกรรมการทั้งหมด

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษา ขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี และรัฐต้องจัดอย่างทั่วถึงมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2542 : 7) สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องมีการปรับรูปแบบการบริหารจัดการ ซึ่งจะแตกต่างไปจากเดิมค่อนข้างมาก เช่น โรงเรียนในอนาคตจะไม่จำกัดหน้าที่อยู่เฉพาะการจัด การศึกษาในระบบเท่านั้น แต่อาจต้องรับผิดชอบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยด้วย โรงเรียนจะต้องเป็นสถาบันที่สังคมทุกฝ่ายจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม และการศึกษาจะไม่เฉพาะแต่ ในวัยเรียน แต่จะครอบคลุมไปถึงทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยอย่างกว้างขวาง (พนม พงษ์ไพบูลย์, 2542 : 23-24)

กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 4-5) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 ข้อที่ 13 ดังนี้

ข้อ 13 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่ ดังนี้

- 1) กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาของสถานศึกษา
- 2) ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
- 3) ให้ความเห็นชอบ ในการจัดทำสาระหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
- 4) กำกับและติดตาม การดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา
- 5) ส่งเสริม และสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการศึกษาได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างทั่วถึงมีคุณภาพและได้มาตรฐาน

6) ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

7) เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ของสถานศึกษา

8) ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยาการภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ

9) เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

10) ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปี ของสถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน

11) แต่งตั้งที่ปรึกษาและ หรือ คณะอนุกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามระเบียบนี้ตามที่เห็นสมควร

12) ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น

สรุปบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการในการบริหาร ทั้งในด้านการกำหนดนโยบาย การวางแผน การพัฒนาบุคลากร การประสานงาน การกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดจนการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา การเอาใจใส่ดูแลบุคคลด้อยโอกาสในท้องถิ่น การพิจารณาความเหมาะสมของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และการปฏิบัติหน้าที่อื่นตามแนวนโยบายการศึกษาของชาติ (เจริญศักดิ์ ครอบพล, 2544 : 18 – 20)

องค์การบริหารส่วนตำบลกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

บทบาทหน้าที่ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 29 และหมวดที่ 5 การบริหารและการจัดการศึกษา มาตรา 40, 41 ความดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 15-22)

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และ

สถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 40 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาของแต่ละสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ

จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ ของคณะกรรมการสถานศึกษาความในมาตรานี้ไม่ใช้บังคับแก่สถานศึกษาตามมาตรา 18 (1) และ (3)

มาตรา 41 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่ง หรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่น

บทบาทหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ส่วนที่ 3 อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล มาตรา 66 และ มาตรา 67 (5) ความดังนี้ (พระราชบัญญัติสภาตำบล, 2537 : 26 อ้างถึงใน เจริญศักดิ์ ครอบพล, 2544 : 17)

มาตรา 66 องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบล ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

มาตรา 67 (5) องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ต้องส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ

สรุปบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลทางการศึกษา เป็นบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่จะต้องใช้เป็นหลักและแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น บนพื้นฐานสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น โดยการประสานความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน (เจริญศักดิ์ ครอบพล, 2544 : 17)